

Haittoja vähentävä lähestymistapa kokonaisvaltaisen huolenpidon turvaajana Asunto ensin -työssä

Haittojen vähentäminen ja toipumisorientaatio Asunto ensin -työssä
16.3.2023, Y-säätiö

Johanna Ranta
tutkijatohtori, Tampereen yliopisto
johanna.ranta@tuni.fi

@johanna_ranta
@MARGI_group

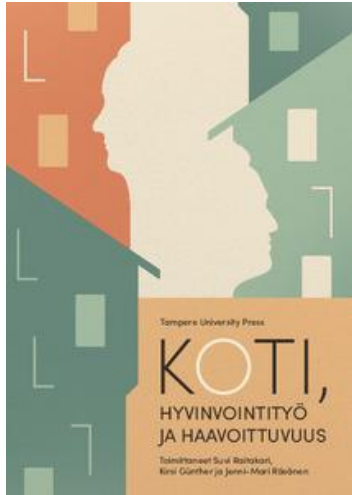
Taustalla olevat tutkimushankkeet

- **Kodeissa tapahtuvien palvelukohtaamisten maantiede hyvinvointipalvelujen marginaalissa Suomessa ja Ruotsissa** (Suomen Akatemia, 2017–2022)
- **Segregaation ja asunnottomuuden vastainen asumissosiaalinen työ haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten asumis- ja palvelupoluilla** (STM, 2021–2023)
- **Nimettömiä kohtaamisia laittomilla poluilla: Etnografinen tutkimus pimeään verkkoon ja kaduille jalkautuvasta huumetyöstä** (Koneen säätiö, 2021–2025)

Lisätietoa hankkeista MARGI-tutkimusryhmän nettisivuilla:
<https://research.tuni.fi/margi-fi/projektit/>

SUOMEN AKATEMIA

Johanna Ranta & Riikka Perälä (2022)

Haittojen vähentäminen ja Asunto ensin -malli huumeita käyttävien asumisen tuessa

Kirja *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus* (toim. Suvi Raitakari, Kirsi Günther, Jenni-Mari Räsänen) [avoimesti verkossa](#).

Johanna Ranta (2020)

Suhteellinen toimijuus huumeita käyttävien matalan kynnyksen palveluissa: Tutkimus institutionaalisesta vuorovaikutuksesta.

Tampereen yliopiston väitöskirja [avoimesti verkossa](#).

Haittojen vähentäminen ja Asunto ensin -malli: kansainvälisesti kuvailtua

(esim. Collins ym. 2012; Pauly ym. 2013; Young & Manion 2017; Andvig ym. 2018)

- Asunto ensin -mallin **avainperiaate**, joka perustuu **asiakkaan valintoihin ja vapaaehtoisuuteen**; päihteettömyys ei ole asumisen edellytys
- Pyrkimys vähentää päihteiden käytöstä ja psyykkisistä oireista koituvia yhteiskunnallisia ja yksilöllisiä haittoja
- Tavoite **parantaa elämänlaatua, turvata vakaa asuminen ja lisätä ihmisten osallisuutta** saavutettavilla palveluilla
- Perustuu empaattiseen, ei-tuomitsevaan ja kunnioittavaan vuorovaikutukseen
- Andvig ym. (2018) nostavat kolme keskeistä tekijää:
  - a) asiakas saa määrittää ehdot tukisuhteelle
  - b) työ perustuu kokonaisvaltaiselle ja joustavalle otteelle, mikä edellyttää ammatillista autonomiaa
  - c) yhteisöjen välinen yhteistyö on tärkeää (esim. vuokranantajat, naapurit)

Haittojen vähentäminen ja Asunto ensin -malli: Suomessa kuvailtua

- Em. seikkoja mainitaan Suomessakin Asunto ensin -mallia koskevissa kuvauksissa usein, mutta niitä ei yleensä liitetä haittojen vähentämisen käsitteeseen
- Haittojen vähentäminen = ”hoidollinen lähestymistapa” (Asunto ensin 2020; Y-säätiö 2020)
- Työn ”riittävä tavoite on päihteiden käytön ja psykiatristen oireiden aiheuttamien haittojen vähentäminen siten, että asuminen saadaan turvatuksi”; pyrkimys turvata pysyvä asunto päihteiden käytöstä tai palveluihin sitoutumattomuudesta huolimatta (Granfelt 2014)

”Asunto ensin ei kuitenkaan merkitse vain asuntoa, vaan sisältää sekä haittojen vähentämisen periaatteen että toipumisen. Asiakkaan kanssa sitoudutaan työskentelemään niin kauan kuin hän tarvitsee tukea. Tukisuhteen tulee sisältää kunnioitusta, lämpöä ja myötätuntoa asiakasta kohtaan. Asiakkaan itsemääräämistä ja valinnan vapautta tulee kunnioittaa. Valinnan vapaus ja itsemäärääminen voivat tarkoittaa asiakkaan mahdollisuutta vaikuttaa asuinpaikkaan ja asuntonsa sisustukseen. Tärkeintä on se, että asiakas saa määritellä toipumisen tavoitteet ja nämä tavoitteet otetaan vakavasti asumissosiaalisen työn toteutuksessa.”

(Kaakinen 2013; ks. myös Tsemberis 2010, 18–50; Busch-Geertseman 2013, 28–31)

Miksi tarkentaa haittojen vähentämisen määritelmää?

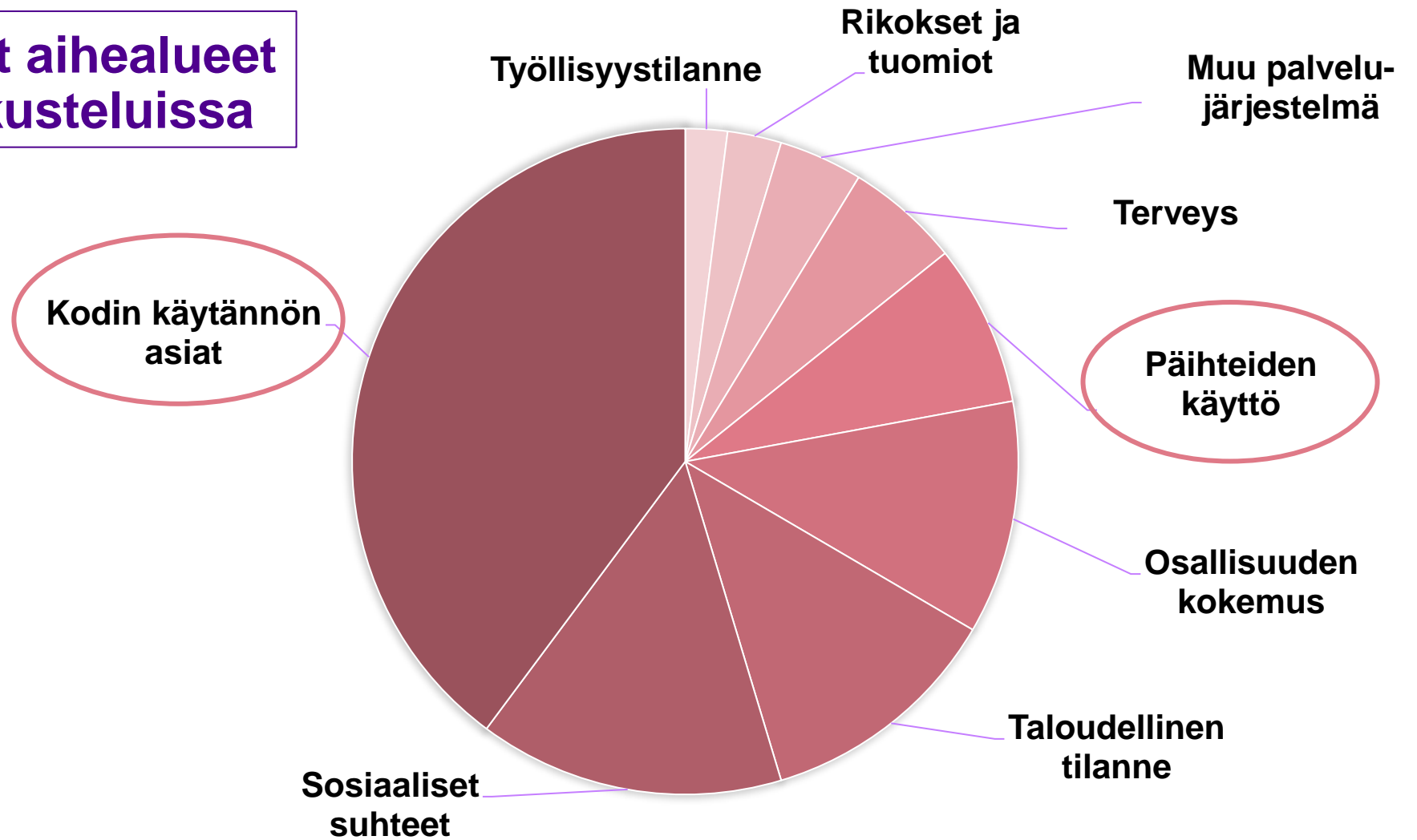
- Edellä kuvatut tekijät ovat kaikki tärkeitä Asunto ensin -työssä, mutta ne eivät ole haittojen vähentämisen ainoita piirteitä
  - Ilman kansallista määritelmää ”haittojen vähentäminen” voi tarkoittaa eri toimijoille eri asioita → Asunto ensin -työssä voi ilmetä paikallisia eroja
  - Asunnottomuuden poistaminen valtakunnallisesti edellyttää Asunto ensin -toimijoiden jaettua käsitystä siitä, mitä **työtä ohjaavat viitekehykset ja taustaperiaatteet** tarkalleen ottaen tarkoittavat sekä miten ja miksi niitä sovelletaan **käytännössä**
- Jäsensimme tutkimuksessamme, **millaisena haittoja vähentävä lähestymistapa toteutuu asumisen tuen kotikäynneillä huumeita käyttävien ihmisten parissa**

Konteksti, aineisto ja tutkimuskysymykset

- Haittoja vähentävää lähestymistapaa soveltava asumisen tuki: asiakkaat asuvat hajautetusti vuokralla ympäri kaupunkia
- Kotikäyntiyö keskeisin työmuoto, asiakkaita kohdataan myös päiväkeskuksessa + jalkautumalla muihin paikkoihin
- Aineistona 12 kotikäynnin asiakas-työntekijävuorovaikutus (ääninauhat + havaintopäiväkirja), taltioitu 2017
- Tutkimuskysymykset:
  - 1) Millaisista huumeita käyttävien asiakkaiden arjessa ilmenevistä haitoista asumisen tuen kotikäynneillä keskustellaan?
  - 2) Miten näitä haittoja pyritään kotikäyntien kohtaamisissa vähentämään?

Haittoja sisältävät aihealueet kotikäyntien keskusteluissa

Taulukko 1. Yhteenveto asiakkaan asumisessa ja arjessa todentuvista haitoista ja riskeistä

Kodin käytännön asiat	<ul style="list-style-type: none"> • kiinnittymättömyys kotiin • vaikeus huolehtia kodista • asunnon puute tai sen menettämisen riski
Sosiaaliset suhteet	<ul style="list-style-type: none"> • kodin ei-toivotut vierailijat (yksityisyyden rajojen rikkominen) • toivottujen vierailijoiden puute (katkenneet suhteet)
Taloudellinen tilanne	<ul style="list-style-type: none"> • vähävaraisuus, huumeiden luoma ”kaaos” rahatilanteeseen • epäselvyydet etuuksissa • vuokranmaksun vaikeus
Osallisuuden kokemus	<ul style="list-style-type: none"> • arvottomuuden/osattomuuden kokemus • harrastusten/sosiaalisten kontaktien puute • huumeita käyttäviin ihmisiin kohdistuva stigma
Päihteiden käyttö	<ul style="list-style-type: none"> • vaikeus hallita sekakäyttöä (käytetyt aineet, annokset) • ylilyönneistä johtuva kaoottisuus asumisessa/arjessa
Terveys	<ul style="list-style-type: none"> • traumakokemukset • psyykkinen ja/tai somaattinen sairastuminen (mm. C-hepatiitti)
Muu palvelujärjestelmä	<ul style="list-style-type: none"> • vaikeus päästä palveluihin • vaikeus saada yksilöllistä tukea tai pysyä palveluissa • tiedon puute oikeuksista tukeen
Rikokset ja tuomiot	<ul style="list-style-type: none"> • rikollisen toiminnan taloudelliset jasosiaaliset seuraukset arkeen (esim. sakko- ja vankeustuomiot)
Työllisyystilanne	<ul style="list-style-type: none"> • työllistymisen vaikeus • epämieluisat kokemukset työelämässä • riski työttömyysetuuksien katkeamisesta.

Haittoja vähentävä lähestymistapa vuorovaikutuksessa: 3 keskeistä elementtiä

Pragmaattisuus

Käytännöllinen ja ratkaisukeskeinen suhtautuminen asunnottomuuden estämiseen/ratkaisemiseen ”tässä ja nyt”; edellyttää usein konkreettista toimintaa

Moralisoimattomuus

Päihteiden käyttöön, asunnottomuuteen (jne.) tai niihin johtaneisiin syihin ei oteta moraalista kantaa

Empaattisuus

Asiakkaalle tukea ja ymmärrystä osoittavat sanalliset teot; esim. häpeän tunteiden käsittely, tulevaisuuden asumista koskevan toivon luominen, positiivinen palaute

Kodin käytännön asiat

TYÖNTEKIJÄ1: Onks sulla toi lavuaari ollu kauan rikki?

HENNA: On, siis mä oon sitä miettiny et mä tarvisin teidän apua, että mä saisin sen uuden lavuaarin.

TYÖNTEKIJÄ2: Meidän pitäis ottaa nyt oikeen mitata se ja selvittää mimmonen siihen käy, ja sitten tota hankkia se tota tuolta tori.fi:stä tai jostain.

HENNA: Justiin minullahan oli jo ilmoitus ja haettiin se yks.

TYÖNTEKIJÄ1: Joo se oli vaan (-), ja sitten mä voin pyytää huoltomiesten asentaa sen siihen paikalleen.

HENNA: Joo, mut jos te auttasitte mua, että saisin aikaseksi sen.

((poistettu keskustelua))

TYÖNTEKIJÄ2: Onpas sulla Henna hieno meikkipöytä.

HENNA: No joo, mä oon ikuisuuden haaveillu meikkipöydästä, niin nyt mä sitten, pari vuotta sittenkö mä sen hommasin. Isä sen kustansi, kun äitillä oli aina meikkipöytä.

Sosiaaliset suhteet

TYÖNTEKIJÄ1: Oukkidoukki, no nyt pidä, älä anna kenenkään kävellä ylitsesi.

SARI: En, et kyl tässä niinku, ja just tota puhelinta niin on sen verran soinu ja niinku, niitä pelkoja et kun se ((puoliso)) taas osti sitä piriä ((amfetamiinia)), niin multahan ne sitä kyselee kun sillä on puhelin kiinni. Mut mä sanon ihan, et se ei oo mun asia, että hoitakoon, oottakoon kun vapautuu ((vankilasta)) ja mä en rupee ees, mä en ees mieti, että mä lähtisin mistään niitä rahoja hankkimaan.

TYÖNTEKIJÄ1: Eikä, ja jos tää nyt on sun asunto, niin tää on sun asunto, ei sitä tarvii selitellä.

TYÖNTEKIJÄ2: Niinpä.

SARI: Kyllä, ja sit niinku on niin päin helvettiä menny, tietysti on ite vaikuttanu siihen elämän kulkuun mutta, helposti sitä näköjään on niin, menee toisen perässä kun...

TYÖNTEKIJÄ1: Ja haluaa uskoo kaikkeen hyvään. ((poistettu keskustelua)) Kyllä tämä tästä, uskotaan siihen et asiat lähtee, ja siks toisekseen kun sulla on toi ((korvaus))hoito ja kaikki, ja mekin tässä ollaan vielä.

Taloudellinen tilanne

JOUNI: Niin kato kun mulla oli vara-avainkin täällä sisällä. Mä jouduin yhestä kämpästä lähtee vähän silleen äkkii, sitä piriä ((amfetamiinia)) oli kato, sitä ruvettiin, tyrkyttämällä tyrkytettiin koko ajan. Niin mä lähin, kun ajattelin, että parempi häippästä ja nopeesti, niin lähin menemään. Ja mä unohdin reppuni sinne, ne avaimet oli repussa ja mä olin yöllä täällä, huomasin vasta pihalla että mulla ei oo avaimia mukana, niin mä jouduin maksaa ovenavauksesta viiskymppiä.

TYÖNTEKIJÄ2: Okei, onks sulla nyt siis kaikki avaimet tallella?

JOUNI: On, mä oon hakenu ne. En mä silloin jaksanu, silloin oli yö kato, en mä jaksanu enää alkaa lähtee hakee niitä avaimia sieltä keskustasta.

TYÖNTEKIJÄ3: Siitä pitäis sitten jotain harkinnanvaraista ((toimeentulotukea)).

TYÖNTEKIJÄ2: Niin, onks sulla se lasku?

JOUNI: On.

TYÖNTEKIJÄ2: Joo. Sä voit kokeilla sitä. Se voi olla, että sossu ei tommosia kyllä noteeraa millään lailla, että se menee omaan piikkiin, todennäköistä niin.

Muu palvelujärjestelmä

((keskustelua kuntosalikortin tarpeesta ja siihen liittyvien etuuksien hakemisesta))

TYÖNTEKIJÄ: Kuka sulla oli sosiaalityöntekijänä?

JOUNI: Mulla? On. Tai siis muutama eri mun mielestä...

TYÖNTEKIJÄ: Kun mä aattelin, että onks sulla jotain nimettyä et voitais vähän...

JOUNI: No nyt on ainakin semmonen yks hoitanu viimeks mun asioita, mulla on nimi jossain paperilla.

SIRU ((KAVERI)): Mikä sen nimi on, onko se näissä lapuissa?

TYÖNTEKIJÄ: Sitä vois meinaan vähän kysellä ja puoltaa, ikään kuin puhua sen puolesta.

Taulukko 2. Yhteenveto haittoja vähentävän lähestymistavan todentumisesta työntekijöiden vuorovaikutuksellisessa toiminnassa

Pragmaattisuus	Empaattisuus	Ei-moralisoivuus
<ul style="list-style-type: none"> • kodin siivous ja pienremontti • yhteydenpito palveluihin • ohjaus ja käytännön ratkaisut pulmatilanteissa (mm. palvelut, kodin ylläpito, etuudet, työttömyys, tuomiot) • asiakkaan toiveiden ja kodin kunnioittaminen sekä valinnanmahdollisuuksien edistäminen • asiakkaan ymmärryksen lisääminen oikeuksistaan ja rajoistaan, oikeuksien toteutumisen edistäminen • arkea tukevien sosiaalisten kontaktien luominen • tiedon jakaminen ja konkreettiseen toimintaan kannustaminen akuuttien sairauksien hoidossa. 	<ul style="list-style-type: none"> • asiakkaan toiminnan ymmärtäminen ja hänen puolelleen liittoutuminen vaikeissa tilanteissa • asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen • toivon luominen ja ylläpitäminen • positiivinen palaute • asiakkaan itsetunnon vahvistaminen • turhautumisen ja häpeän tunteiden käsittely • huolen ilmaiseminen • rehellisyyteen kannustaminen. 	<ul style="list-style-type: none"> • realistinen suhtautuminen huumeiden käyttöön • tarvittaessa ohjaus huumeiden käytön hallintaan, esim. sekakäytön ylilyöntien välttämiseen • ei-kantaaottava suhtautuminen kaoottisiin elämäntapahtumiin • luottamuksen ja avoimen ilmapiirin osoittaminen • yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä koetun huonon kohtelun tuomitseminen • tasavertaisuuteen pyrkivä kohtaaminen.

Yhteenvetona

- Haittojen vähentäminen on
  - kokonaisvaltaista huolenpitoa turvaava (PL19§) ja tilannekohtaisesti mukautuva lähestymistapa, jonka perustana ovat avoimuus ja luottamus
  - ammatillinen ja systemaattinen työorientaatio
  - pohjimmiltaan periaatteita, jotka heijastuvat vuorovaikutustapoihin
  - konkreettista toimintaa, joka ei palaudu ”vain” asumisen tukemiseksi
  - hedelmällinen lähestymistapa kotikäyntityössä; mahdollisia ”haittoja” voi tunnistaa kodissa kokonaisvaltaisesti ja ehkäistä/poistaa niitä konkreettisoin keinoin
- Pragmaattisia, empaattisia ja moralisoimattomia vuorovaikutustapoja voi soveltaa Asunto ensin -työssä eri tavoin, eri yhteyksissä sekä eri persoonat huomioiden
- Haittoja vähentävän lähestymistavan soveltaminen edellyttää, että
  - koko työyhteisö tunnistaa ja jakaa lähestymistavan käytännöt ja periaatteet
  - työntekijöillä on aikaa ja välineitä reflektoida niitä työn arjessa yhteisesti

Kirjallisuus

- Andvig, Ellen Sofie & Sælør, Knut Tore & Ogundipe, Esther (2018) Harm reduction in a Norwegian housing first project: A qualitative study of the treatment providers' practice. *Advances in Dual Diagnosis* 11(1), 4–15.
- Asunto ensin (2020) Valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet. <https://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/asunto-ensin-periaatteet/valinnanvapaus-ja-vaikutusmahdollisuudet/>, luettu 17.3.2020.
- Busch-Geertsema, Volker (2013) Housing First Europe: Final report. <http://www.habitat.hu/files/FinalReportHousingFirstEurope.pdf>, luettu 26.3.2020.
- Collins, Susan E. & Clifasefi, Seema. L. & Dana, Elisabeth A. & Andrasik, Michele P. & Stalh, Natalie & Kirouac, Megan & Welbaum, Callista & King, Margaret & Malone, Daniel K. (2012) Where harm reduction meets Housing First: Exploring alcohol's role in a project-based Housing First setting. *International Journal of Drug Policy* 23 (2), 111–119.
- Granfelt, Riitta (2014) Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa Henrik Linderborg, Mari Suonio & Tytti Lassila (toim.) *Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla*. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 255–274.
- Kaakinen, Juha (2013) Asunto ensin ja sitten. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) *Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. A tutkimuksia 39*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 15–24.
- Pauly, Bernadette & Reist, Dan & Belle-Isle, Lynne & Schactman, Chuck (2013) Housing and harm reduction: What is the role of harm reduction in addressing homelessness? *International Journal of Drug Policy* 24 (4), 284–290.
- Perustuslaki 11.6.1999/731
- Ranta, Johanna (2020) Suhteellinen toimijuus huumeita käyttävien matalan kynnyksen palveluissa: Tutkimus institutionaalisesta vuorovaikutuksesta. Tampereen yliopiston väitöskirjat 279. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1627-3>
- Ranta, Johanna & Perälä, Riikka (2022) Haittojen vähentäminen ja Asunto ensin -malli huumeita käyttävien asumisen tuessa. Teoksessa Suvi Raitakari, Kirsi Günther & Jenni-Mari Räsänen (toim.) *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. Tampere: Tampere University Press, 181–215. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202210107525>
- Tsemberis, Sam (2010) *Housing First: The pathways model to end homelessness for people with mental illness and addiction*. Minnesota: Hazelden.
- Young, Michael G. & Manion, Kathleen (2017) Harm reduction through housing first: An assessment of the emergency warming centre in Inuvik, Canada. *Harm Reduction Journal* 14, 8.
- Y-säätiö (2020) Asunnottomuus Suomessa. <https://ysaatio.fi/asunnottomuus-suomessa>, luettu 17.3.2020.